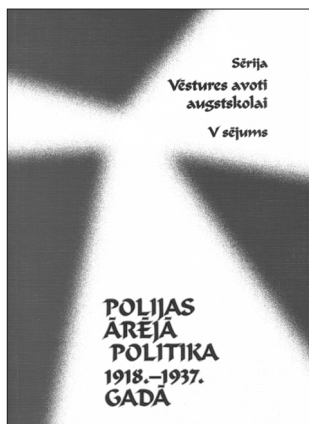

(Baltkrievija) izvērtē Baltkrievijas ģenerālapgabala iedzīvotāju ikdienas dzīves aspektus, galvenokārt sociālās politikas jomā. Viktors Duks raksta par militārās arheoloģijas iespējām Otrā pasaules kara norišu izpētē un militārvēstures entuziastu un profesionāļu sadarbības iespējām. Heinrihs Strods vērtē PSRS kaujinieku darbību Latvijā 1941.–1945. gadā un secina, ka Baltijas valstīs tā pilnīgi izgāzās.

Nodaļā par baltiešu karavīriem Otrā pasaules kara frontēs Ilze Jermacāne apskata Latvijas Valsts arhīva dokumentus par 201. latviešu strēlnieku divīziju 1941.–1942. gadā un to nozīmi jaunu atzinumu un pieeju meklējumos. Valdis Kuzmins apraksta 15. latviešu SS divīzijas cīņas Veļikajas upes pozīcijās, sniedzot tās zaudējumu uzskaiti. Darjušs Roguts (Polija) izvērtē aizturēto latviešu atrašanos padomju pēckara filtrācijas nometnēs, norādot uz necilvēciskajiem apstākļiem tajās.

Vēl viens mazs, bet vērā ņemams solis svarīga Latvijas vēstures perioda izpētē ir paveikts, un kārtējais sējums ir gājis tautā.

Juris Pavlovičs

Polijas ārējā politika 1918.–1937. gadā. Vēstures avotu krājums / Sast., tulk. un koment. Ē. Jēkabsons. – Rīga, 2009. – 256 lpp. (Sērija “Vēstures avoti augstskolai”, V sēj.)

Latvijas Universitātes sērijā “Vēstures avoti augstskolai” (atbildīgais redaktors profesors Ilgvars Misāns) 2009. gada vasarā iznācis jau 5. sējums. LU Latvijas vēstures institūta vadošais pētnieks un LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors Dr. hist. Ēriks Jēkabsons sastādījis dokumentu krājumu par Polijas ārējo politiku 1918.–1937. gadā.

Grāmatas ievadā sniegta pamatinformācija par Polijas situāciju no tās trim dališanām

laikā no 1772. līdz 1795. gadam (resp. Polijas valsts bojāejas) līdz valstiskuma atjaunošanai 1918. gadā, kad Pirmā pasaules kara beigās agrākās Polijas sadalītājvalstis (Krievija, Austroungārija un Vācija) cieta sakāvi. Dokumentu krājumā ir apkopoti būtiskākie un izteismīgākie Polijas un Latvijas vēstures avoti, kuri raksturo Polijas ārējās politikas galvenās iezīmes laikā kopš tās neatkarības atjaunošanas 1918. gada novembrī līdz 1937. gada beigām (kā paskaidro sastādītājs, līdz ar 1938. gadu Eiropā faktiski sākās pirmskara krīze, kurā Polijai bija viena no galvenajām lomām un kas pelna atsevišķu analīzi). Publicētie dokumenti atspoguļo Polijas divpusējās attiecības ar divām tai nelabvēlīgajām lielvalstīm – Vāciju un PSRS, ar Rietumu lielvalstīm, Lietuvu, Čehoslovākiju, Rumāniju, Ungāriju un citām Eiropas zemēm, kā arī starptautisko organizāciju – Tautu Savienību. Galvenā vērība krājumā pievērsta Polijas attiecībām ar Latviju.

Ē. Jēkabsons izvēlējies un tulkojis dokumentus no dažādiem Polijas 20. gadsimta pirmās puses vēstures dokumentu krājumiem (Polijas Ārlietu

ministrijas u.c. dokumenti), kā arī Latvijas Valsts vēstures arhīva fondiem (Latvijas Ārlietu ministrijas, Latvijas militāro pārstāvju u.c. dokumenti par situāciju Polijā, sarunām ar Polijas amatpersonām u.tml.).

Publicētie dokumenti sakārtoti trīs nodaļās, kuru hronoloģiskos ietvarus nosaka nozīmīgi Polijas vēstures notikumi – 1918. gadā tika pasludināta Polijas neatkarība, 1921. gadā nosacīti beidzās Polijas cīņa par savas valsts robežām, 1926. gadā notika apvērsums, pēc kura valsts iekšpolitikā bija vērojams pavērsiens no demokrātijas uz autoritārismu.

Krājumā pirms katra dokumenta sniegts īss skaidrojums par tā tapšanas cēloni un apstākļiem. Dokumentu tekstus papildina komentāri un piezīmes, kā arī norāde par publicētā dokumenta avotu – arhīvu ar šifru vai grāmatu ar attiecīgo lappusi. Arī katras nodaļas ievadā sniegta pamatinformācija par Polijas iekšpolitisko attīstību un tās starptautisko situāciju, kā arī svarīgākajiem notikumiem attiecīgajā laikposmā, kuri noteica vai ietekmēja Polijas ārpolitiku. Nopietna uzmanība pievērsta krājuma zinātniskā aparāta izveidei – komentāros un piezīmēs ir daudzu (to skaitā ar diplomātijas sfēru saistīto) terminu skaidrojumi, ir sniegtas īsas ziņas par daudziem Polijas un citu zemju valsts (diplomātiskajiem, militārajiem u.c.) un sabiedriskajiem darbiniekiem.

Grāmatas 1. nodaļa “Polijas neatkarības atjaunošana un cīņa par robežām 1918.–1921. gadā” sniedz priekšstatu par deklarācijām, notām u.c. dokumentiem, kādus izstrādāja Polijas politiskā vadība, atjaunojot Polijas valstiskumu, – tie ir pamācoši piemēri par valsts pamatnostādņu oficiālu deklarēšanu valstiskuma atjaunošanas un attīstības pamatjautājumos (valsts iekārta, robežas u.c.) situācijā, kad pirms tam vairāk nekā gadsimtu šī valsts nebija pastāvējusi. Izdevuma 2. nodaļa nosaukta – “Parlamentārisma periods un ārpolitika 1921.–1926. gadā”, bet 3. nodaļa – “Autoritārisma periods un ārpolitika 1926.–1937. gadā”.

Varētu precizēt, ka 247. lappusē 2. komentārā minētais Lietuvas diplomāts un valstsvīrs Stasis Lozoraitis 1940.–1983. gadā bija Lietuvas ārlietu dienesta vadītājs, nevis trimdas valdības vadītājs. Grāmatā ieviesušās dažas galvenokārt tehniska rakstura nepilnības. 36. lappusē 1. komentārā (par Staņislavu Glombiņski) teksta beigās, šķiet, trūkst kāds vārds, iespējams, “ministrs”. No sastādītāja neatkarīgu apstākļu dēļ ieviesusies tehniska kļūda – lai gan personu rādītājā ir sniegts paskaidrojums (252. lpp.), ka kursīvā (slīprakstā) ir norādīta tikai tā lappuse, kurā par personu dotas īsas biogrāfiskas ziņas, sarakstā pie daudzām personām, kuras grāmatā minētas vairākkārt (un līdz ar to norādītas vairākas lappuses), slīprakstā dotas visas lappuses, lai gan īsbiogrāfija, protams, sniegta tikai vienā.

Krājums sagatavots un izdots par Bāzeles (Šveice) Universitātes emeritētā profesora un Latvijas Universitātes goda doktora Jirgena fon Ungerna-Šternberga dibinātā Bernharda Holandera fonda (*Bernhard Hollander Stiftung*) un Polijas Republikas vēstniecības Latvijā (*Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze*) līdzekļiem. Ē. Jēkabsona sastādītais dokumentu krājums ir vēl viens noderīgs mācību līdzeklis vēstures specialitātes studentiem un citiem lasītājiem, kuri interesējas par Latvijai tuvāko valstu ārējo politiku un tās vēsturi.